

DE AMSTERDAMSE SPREEUWENSLAAPPLAATSEN

J.J. FRIESWIJK

uit „Ons Amsterdam” 13de Jaargang N°. 12, december 1963

Met het beeld van troepen spreeuwen die tegen het vallen van de avond bijeen komen om samen de nacht door te brengen, zijn de inwoners van de hoofdstad wel vertrouwd. Verwonderlijk is dit niet, want juist in de tijd van het jaar dat de spreeuwen sterk de neiging vertonen tot het gezamenlijk overnachten in indrukwekkende getallen, oefent de stad als slaapgelegenheid een grote aantrekkingskracht op hen uit. In dit opzicht staat Amsterdam niet alleen. Vele andere grote steden in West-Europa, waaronder Londen, Parijs en Brussel, bezitten hun spreeuwenslaapplaatsen. Het overnachten in grote steden is volgens verschillende onderzoekers een verschijnsel van betrekkelijk recente datum; de slaapplaatsen in bovengenoemde steden in het buitenland kwamen omstreeks de eeuwwisseling in gebruik. Wanneer het massaal overnachten in Amsterdam precies begonnen is, kon ik niet nagaan. Zeker is dat in 1917 al gesproken wordt van de gebruikelijke slaapplaatsen aan de N.Z. Voorburgwal. Ook is uit die tijd het bestaan van een slaapplaats op de Leliegracht bekend.

De spreeuwen brengen in Amsterdam in de regel de nacht door in de bomen. Slaapplaatsen van ander type, die vooral in de winter opgang maken, zoals die in klimop tegen gebouwen en die op en zelfs in gebouwen, behoren hier tot de uitzonderingen. Nu is het aantal plaatsen waar gelegenheid bestaat tot het overnachten in klimop of in gebouwen (overkappingen van het Centraal Station) in Amsterdam zeer beperkt. Mogelijkheden tot het slapen op gebouwen zijn er echter genoeg. Toch namen wij nimmer in de herfst, bij het vallen der bladeren, slaapplaatsverschuivingen waar van bomen naar naburige gebouwen, zoals die in Londen schijnen voor te komen.

In 1939 gaf onze stadgenoot Sluiter in het tijdschrift *De Levende Natuur* een beschrijving van het sociaal overnachten der spreeuwen in Amsterdam. Zijn gegevens betreffende de tijd van het jaar waarin dit overnachten toen plaatsvond, willen wij hier in het kort weergeven.

Van juli tot ver in november slaapt slechts een klein aantal spreeuwen, dat daar overdag voedsel zoekt, in de stad; tegen het einde van november of in december komen de grote stadsslaapplaatsen in gebruik, geen spreeuw slaapt dan meer buiten de stad; tot in maart blijft deze toestand gehandhaafd.

Op grond van eigen waarnemingen moet ik voor de afgelopen tien jaren, waarin ik mij samen met de heer H. Bresser met de Amsterdamse spreeuwen bezighield, een beeld geven dat van het bovenstaande nogal afwijkt. Het eerste gezamenlijk overnachten van betrekkelijk grote aantallen spreeuwen in de stad werd in verschillende jaren al in het voorjaar geconstateerd. Eind april konden soms al stadsslaapplaatsen van enkele duizenden exemplaren worden vastgesteld. Of bij deze overnachtingen ook spreeuwen, die overdag buiten de stad verbleven, betrokken waren, konden wij niet uitmaken. Eind mei kwamen echter vrijwel ieder jaar grote aantallen spreeuwen tegen de avond van buiten om slaapplaatsen in de stad op te zoeken. Vaak werden in die tijd al meer dan 10.000 spreeuwen op dergelijke slaapplaatsen geteld. Het is opvallend dat er in de periode van mei tot augustus weinig neiging tot concentratie op enkele grote slaapplaatsen blijkt te bestaan. De zomerslaapplaatsen zijn meestal buiten het centrum der stad gelegen. Tegen en in de herfst gaan slaapplaatsveranderingen dikwijls gepaard met verplaatsingen in de richting van de binnenstad. In het winterhalfjaar komt het niet zelden voor dat vele tienduizenden spreeuwen, die overdag hun voedsel zoeken verspreid over een gebied dat zich uitstrekt tot ver buiten Amsterdam, zich 's avonds verzamelen op één of enkele slaapplaatsen in het Centrum. De grote winterslaapplaatsen in de omgeving van het Centraal Station zijn iedere Amsterdammer wel bekend. Tot in februari kan men grote aantallen spreeuwen in deze omgeving verwachten.

Het is dus aannemelijk dat sedert 1939, toen Sluiter zijn artikel schreef, het begin van de periode waarin spreeuwen die in de omgeving van de stad hun voedsel

Spreeuwentroep 's avonds boven een klassieke Amsterdamse slaapplaats, Prins Hendrikkade bij Victoria Hotel.
Foto Job J. Frieswijk

Spreeuwentroep 's morgens vertrekkend van een slaapplaats in de binnenstad (Kromme Waal bij Binnen Bantammerstraat).
Foto Jan J. Frieswijk

zoeken in de stad overnachten, aanzienlijk is vervroegd. Hierdoor zou de duur van het slapen in de stad een duidelijke uitbreiding hebben ondergaan.

Wat beweegt de spreeuwen ertoe iedere avond langs bepaalde vliegroutes de stad op te zoeken om 's morgens, in het algemeen langs dezelfde banen, de stad weer te verlaten? De beschutting die de stad te bieden heeft, wordt algemeen als de belangrijke factor beschouwd. Ook het geringe aantal der natuurlijke vijanden, die op buitenslaapplaatsen geregeld hun tol heffen, wordt wel als voordeel genoemd.

Toch is het niet zo dat spreeuwen, zelfs Amsterdamse spreeuwen, het in de winter niet buiten stadsslaapplaatsen kunnen stellen. In sommige winters overnachten namelijk de in Amsterdam fouragerende spreeuwen voor een groot deel buiten de stad, in bosjes of in rietvelden. Het is duidelijk dat de slaapplaatskeuze der spreeuwen ons voor grote raadsels plaatst. Dat de spreeuwen steeds meer belangstelling zijn gaan tonen voor de stad Amsterdam als overnachtingsplaats is eigenlijk onbegrijpelijk. Men heeft de spreeuwen in Amsterdam werkelijk niet met open armen ontvangen. De bevuiling van en de schade aan publieke en particuliere eigendommen, die voortspruiten uit de aanwezigheid van een spreeuwenslaapplaats, zijn hieraan ongetwijfeld niet vreemd. De in het begin van dit artikelje vermelde slaapplaats op de Leliegracht werd destijds al door de Stadsreiniging met behulp van waterstralen voor de spreeuwen onaantrekkelijk gemaakt. In later jaren werden vele middelen tot het verjagen van spreeuwen beproefd en met wisselend succes toegepast. Zo zijn de spreeuwen in de loop der jaren met vele vormen van lawaai en vuurwerk geconfronteerd. De laatste jaren bedient de afdeling Beplantingen van de dienst Publieke Werken zich van de modernste methode op het gebied der spreeuwenverjaging. Men maakt hierbij gebruik van de aangeboren reacties der spreeuwen op de kreet van een soortgenoot in doodsnood. Deze angstkreet heeft een sterk afschrikwekkende werking. Om van deze

werking profijt te kunnen trekken, wordt met behulp van bandopnameapparatuur de angstkreet van een spreeuw vastgelegd en tot een band van redelijke lengte vermenigvuldigd. Zo'n geluidsband wordt bij een spreeuwenslaapplaats afgedraaid als de vogels 's avonds aankomen om de slaapplaats te betrekken. Uit verschillende luidsprekers klinkt hen dan de „ingeblikte” angstkreet tegemoet. Bij oordeelkundig gebruik kan deze methode goede resultaten opleveren, d.w.z. een bepaalde slaapplaats op een hinderlijk punt kan in betrekkelijk korte tijd van zijn spreeuwenbevolking worden ontdaan.

Als de drang tot het overnachten in de stad sterk is, zoals in de winter het geval is, resulteert de behandeling meestal in het betrekken van een slaapplaats die op niet al te grote afstand van de oude gelegen is. Bovendien is verdeling van de spreeuwen over een aantal kleinere slaapplaatsen vaak het gevolg. Opvallend is dat er in Amsterdam steeds meer slaapplaatsen in gebruik komen binnen huizenblokken, waar de gemeentelijke angstkreet niet weerklinkt.

Tot besluit wil ik hier de aandacht vestigen op het fraaie schouwspel dat vooral in de winter het vertrek der spreeuwen van de slaapplaats 's ochtends biedt. Tegen zonsopkomst vertrekken de spreeuwen in grote troepen, veel grotere dan die waarin 's avonds de aankomst plaatsvindt, zodat de slaapplaats in betrekkelijk korte tijd verlaten is.

Ik hoop dat velen het met mij eens zijn dat spreeuwen niet slechts lastige dieren zijn die zoveel mogelijk uit de stad moeten worden geweerd. Het zou mijns inziens te betreuren zijn als de spreeuwenslaapplaatsen uit het stadsbeeld verdwenen. Misschien zou men de spreeuwen, die overnachten op bepaalde plaatsen waar de overlast beperkt is, met rust kunnen laten. Het ziet er namelijk naar uit dat gewoontevorming één der belangrijkste factoren is waarmee men bij de slaapplaatskeuze der spreeuwen te maken heeft.